

Zásobovanie pitnou vodou na Slovensku

História zásobovania vodou

Voda je jednou zo základných zložiek prírodného prostredia a je tiež jednou zo základných podmienok existencie života na Zemi. Zásobovanie obyvateľstva a iných odberateľov pitnou vodou verejnými vodovodmi patrí k najdôležitejším a zároveň technicky najzložitejším spôsobom využívania vodárenských zdrojov.

Dejiny zásobovania vodou majú dlhodobú tradíciu už od dávnehoku. Dodnes sa zachovali zvyšky asi 200 antických vodovodov a akvaduktov. Na Slovensku sa prvé zmienky datujú do 14. storočia.

Prvým vodovodom na Slovensku bol vodovod Gróbňa (v starých mapách označovaný ako Lauterwasser Graben) z roku 1323, ktorý slúžil pri ťažbe zlata pre mesto Kremnicu a neskôr pre potreby mincovne. Bol to teda vodovod úžitkovej vody. Zdrojom vody bol potok Bystrica. Druhým vodovodom bol Turčekovský vodovod (Trubes Wasserfuhrung) z rokov 1443 – 1500, ako vodovod úžitkovej vody pre všetky údolné banské diela v Kremnici. Tu bol vybudovaný privádzač prevodu vody z povodia Váhu do povodia Hronu. Zdrojom vody bola rieka Turiec s jej prítokmi. Turčekovský vodovod je stále funkčný a voda z neho sa využíva na energetické účely. Historicky významný bol aj Špaňodolský vodovod pri Banskej Bystrici, ktorý bol v prevádzke v rokoch 1605 až 1917 a mal podobnú funkciu ako vodovod Gróbňa a Turčekovský vodovod. Voda sa tu gravitačne privádzala unikátnym systémom drevených žliabkov spod Prašivej z povodia Váhu do Španej doliny (povodie Hrona) na ťažbu medených rúd a ich úpravu. Údržbárske práce vykonávali tzv. „žlebiari“.

Začiatok výstavby prvého verejného vodovodu - Bardejovského vodovodu súvisela so stavbou mestského opevnenia. Stavbu nariadil kráľ Žigmund v roku 1423. Od roku 1429 pod dohľadom známeho vodovodného majstra, rúrnika Mikuláša z Krakova, sa vodovod rozšíril a vybudovali sa cisterny na akumuláciu vody. V tomto období sa objavuje aj prvý zoznam platiteľov za vodu tzv. „Reorgelt, rúrny poplatok alebo vodné“. Aj keď nejestvovali domové prípojky a voda sa odoberala len voľne z cisterien na námestí, každý majiteľ domu na uliciach s vodovodom musel platiť vodný poplatok. Osobitný význam má aj výstavba vodovodu v Bardejovských Kúpeľoch v 19. storočí. Jeho privodné a rozvodné potrubia boli vyrobené z dreva.

Tradičným spôsobom zásobovania obyvateľstva vodou na území Bratislavy pred vybudovaním vodovodu bolo čerpanie vody zo studní. Studne postupne rozmachom stredovekej Bratislavy na zásobovanie obyvateľstva nestačili. Asi 800 domov nemalo vlastné studne a ich obyvatelia boli odkázaní na verejné studne, ktorých bolo v tom období veľmi málo – najznámejšie boli na Hlavnom námestí, pri Vydrickej a Michalskej bráne, na Kapitulskej a Zámočnickej ulici. Úžitkovú vodu brali občania z Dunaja a o pitnú neprejavovali veľký záujem, lebo mali víno vynikajúcej povesti a len v obvode hradu 7 pivovarov. V 16. storočí sa začala do mesta privádzať voda z prameňov Malých Karpát. V tomto období môžeme hovoriť o vzniku prvých jednoduchých vodovodov.

Pitná voda sa z prvého verejného vodovodu (z ostrova Sihot') začala dodávať 1. 4. 1886 a prvé vodovody v dnešnom ponímaní sa na Slovensku budovali v mestách najmä v období 1868 až 1944. Najvýraznejší rozmach v zásobovaní vodou nastal v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia. Súvisel so zvýšeným dopytom po vode a s jej nízkou cenou.

Novodobé začiatky zásobovania

Na Slovensku boli v druhej polovici minulého storočia položené dobré legislatívne, inštitucionálne i materiálne – personálne základy pre riadenie starostlivosti o ochranu vôd a ich racionálne využívanie, ako aj pre rozvoj vodohospodárskej činnosti na vysokej odbornej úrovni. Technická úroveň vodohospodárskych diel a zariadení realizovaných v tom čase na Slovensku mala vysokú odbornú úroveň. Perspektívu napredovania umocňovala pravidelná aktualizácia Smerného vodohospodárskeho plánu, vypracovaného v roku 1975 (nadviazal na Štátny vodohospodársky plán, dokument bývalého Československa z rokov 1949 - 1954). Vodohospodárska činnosť sa ďalej po roku 1989 už v samostatnej Slovenskej republike opierala o hydroekologické a vodohospodárske plány povodí a Generel ochrany a racionálneho využívania vôd.

V roku 2001 ratifikovala Slovenská republika Protokol o vode a zdraví, ktorý je významným medzinárodným dokumentom v oblasti vôd, smerujúci k znižovaniu výskytu ochorení súvisiacich s vodou prostredníctvom efektívneho využívania a ochrany vôd. Vstupom do Európskej únie sa Slovenská republika prihlasuje k uplatňovaniu spoločnej európskej vodnej politiky, ktorej rámec ustanovuje Smernica 2000/60/ES Európskeho parlamentu a Rady z 23. októbra 2000, ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva (Rámcová smernica o vode). Nástrojom na jej uplatňovanie v praxi sú plány manažmentu povodí. Prvý Vodný plán Slovenska bol schválený v roku 2010 a obsahuje Plán manažmentu správneho územia povodia Dunaja a Plán manažmentu správneho územia povodia Visly. Vodohospodárska činnosť sa okrem toho riadi aj ďalšími koncepčnými dokumentami, ako sú Koncepcia vodohospodárskej politiky, Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja, Akčný plán pre životné prostredie a zdravie obyvateľov atď.

Počet obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov sa medziročne v tomto období výrazne zvyšoval najmä do roku 1990, kedy dosiahol 75,2 %. Po tomto roku bol nárast počtu zásobovaných obyvateľov miernejší a v roku 2015 dosahoval 88,3 %.

Strategickým cieľom rozvoja verejných vodovodov do roku 2021 je podľa plánu z roku 2015 zvýšenie počtu zásobovaných obyvateľov z verejných vodovodov a zaistenie dodávky zdravotnej bezpečnej vody. Prednostne sa predpokladá s využívaním kapacít už vybudovaných zdrojov pitnej vody a to najmä podzemných. V oblastiach s nedostatkom zdrojov podzemnej vody vyhovujúcej kvality budú využívané najmä veľkokapacitné zdroje povrchovej vody – vodárenské nádrže. Počet obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov sa do roku 2021 predpokladá zvýšiť cca na 90 %.

Spracoval: *Slovenská asociácia vodárenských expertov*

V Bratislave 6.11.2017